

WaterPeilingen

Nummer 38

VWG Nieuwsbrief 15 augustus 2024

De Nieuwsbrief van de Vereniging voor Waterstaatsgeschiedenis verschijnt 1 x per maand rond de 15^e van de maand.

Bestuursvergadering: 29 september.

Excursie 2024: Op 8 november in samenwerking met Netwerk Water Heritage. Plaats: Den Bosch; locatie: Het Kruithuismuseum, Citadellaan 7. Aanvang 13.00 u – 16.00 u. Ontvangst met koffie of thee met aansluitend een afsluitende borrel. thema: Zuidelijke Waterlinie. Het Kruithuismuseum maakt onderdeel uit van het UNESCO Werelderfgoed waarin 60 musea zijn verenigd die als onderlinge rode draad water als gemeenschappelijk onderwerp hebben.

De Citadellaan is op een klein kwartier afstand van station 's Hertogenbosch dit station is vanuit verschillende richtingen: Arnhem, Breda, Eindhoven en Utrecht goed bereikbaar.

U kunt zich opgeven voor deze bijeenkomst via: info@waterstaatsgeschiedenis.nl.

De capaciteit van het museum is maximaal 40 tot 50 bezoekers in groepsverband. De kosten zijn nog niet helemaal uitgekristalliseerd maar blijven onder de 25 euro per deelnemer.

2025 zal in het teken staan van de watersnood op 3, 4 en 5 februari 1825 waarbij delen van Nederland rond de Zuiderzee zwaar werden getroffen maar ook in Denemarken en Duitsland schade heeft aangericht. De bedoeling is om naar Friesland (Voorjaar) te gaan en in het najaar naar de Veluwe (Elburg).

Nb: 2025 is ook het lustrumjaar van SSF/ VWG.

Vincent Erdin en Pieter Jan Hofman; Excursiecommissie.

Algemeen:

In de aanloop naar het herdenken van de watersnoodramp februari 1825 een afbeelding uit Molkwerum. Een dorp dat aan de kust ligt van wat nu het IJsselmeer is maar in 1825 een kolkende Zuiderzee die het water naar binnen joeg.

De waterstand van februari 1825 is bij de toreningang gemarkeerd met een geel steentje. Helaas staat er ,nog, geen uitleg bij. Wat niet is kan nog komen.

(markering waterstand door middel van een geel steentje februari 1825 toreningang NH kerk Molkwerum; afb. ve).

Invloedrijke Amsterdamse burgemeester betrokken bij aanleg van de Hollandse waterlinie.

Burgemeester Andries de Graeff heeft in het Rampjaar 1672 in de ambtswoning aan de Herengracht een plafondschildering laten aanbrengen. Gerard de Laresse was uit Luik uitgeweken naar Amsterdam en verwierf deze prestigieuze opdracht. De schetstekeningen van deze plafondschildering zijn niet overeenkomstig hetgeen er uiteindelijk op het plafond te zien is. De rampspoed van dat jaar zorgde voor een behoorlijke wending. De Laresse wilde niet achteloos voorbijgaan aan deze actuele gebeurtenissen. De figuren op de doeken, de watergoden en de rots de vrouw met het schild van bescherming, bleken een allegorische voorstelling en een vooruitwijzing te zijn naar de Hollandse Waterlinie. De bescherming van Amsterdam en de Republiek tegen de vijand kwam van het water van het IJ waarmee een

gebied tussen de Zuiderzee en de Merwede onder water gezet kon worden en op die manier niet ingenomen kon worden door de vijand.

De Graeff was als burgemeester rechtstreeks betrokken bij de aanleg van de Hollandse Waterlinie.

De schilderijen zijn in 1900 uit het pand weggehaald en in 1913 in het toen nieuw gebouwd Vredespaleis in Den Haag opnieuw opgehangen in een vergaderzaal.

Zie ook: *In kort bestek*, RCE nummer 3 2024 p. 4 e.v.

Havens van Kampen, Meppel en Zwolle willen betere bereikbaarheid via IJsselmeer.

De drie havens zijn verenigd in 'Port of Zwolle' en willen dat er een diepere vaargeul vanaf de sluizen bij Kornwerderzand naar de havens komt. De huidige vaargeul is 3.80 m diep dat was tot 2012: 2.80 m. De nieuwe geul zou 4.70 m moeten worden. Bureau Witteveen en Bos heeft de mogelijkheid van een diepere geul onderzocht maar komt tot de conclusie dat er dan voortdurend gebaggerd moet worden om de geul open te houden.

Er zijn drie belangrijke bezwaren die het onwaarschijnlijk maken dat er een vergunning wordt afgegeven: de kosten van het permanent baggeren en het feit dat het IJsselmeer een Natura 200 gebied is. Bij iedere schutbeweging komt er zoutwater binnenstromen in het IJsselmeer. Een grotere sluis wil zeggen dat er per beweging meer water binnenstroomt.

In 2019 werd rekening gehouden met een bedrag van 180 miljoen euro om de sluizen bij Kornwerderzand aan te passen.

Een belangrijk knelpunt is de vaargeul de Boontjes tussen Harlingen en Kornwerderzand. De Boontjes maken onderdeel uit van de Waddenzee en dat is UNESCO Werelderfgoed.

De Friese Staten beginnen zich te roeren: is het wel de moeite waard om de sluis bij Kornwerderzand van 14 naar 25 meter uit te breiden als de vaargeul nauwelijks en alleen tegen hoge kosten open te houden is.

Voor Port of Zwolle zijn twee alternatieven denkbaar: varen via Amsterdam en het Noordzeekanaal of vanaf Kornwerderzand tussen Den Helder en Texel naar de Noordzee varen. Mocht er ooit een uitbreiding plaatsvinden en Port van Zwolle meer scheepvaartverkeer binnenhalen dan zal dat onvermijdelijk gevolgen hebben voor het aantal brugopeningen per dag en daarmee stilstaand verkeer op de Afsluitdijk.

Onderzoek naar cisternes, waterkelders en waterputten.

In de afgelopen jaren is er wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de drinkwatervoorziening in de steden: Amsterdam, Deventer, Enkhuisen, Hoorn, Medemblik en Zutphen. Dit onderzoek staat onder leiding van Petra van Dam (hoogleraar VU Amsterdam). Aan het onderzoek werkten Daniël Moerman en Milja van Tielhof mee. Voor Daniël Moerman gaat het om onderzoek ten behoeve van een proefschrift over dit onderwerp. Een overzicht maken van de publieke drinkwatervoorziening is mogelijk aan de hand van bewaard gebleven documentatie in archiefinstellingen. Lastiger is het om uitspraken te doen over de particuliere drinkwatervoorziening op het eigen erf. Een belangrijke vondst is de regenwaterbak uit 1594 in Deventer.

In Amsterdam worden waterkelders vanaf het jaar 1500 gebouwd omdat het grondwater brak is door de nabijheid van de Zuiderzee. Deventer ligt op hoge zandgrond en had water van

goede kwaliteit. Een van de vragen in het onderzoek is of kelders alleen voor particulier gebruik waren bestemd of ook van belang waren voor de gemeenschap.

Naast het onderzoeksmateriaal over de aantallen en de verspreiding over het stedelijk gebied werd ook meer bekend over de bouw van een cisterne of waterkelder. Twee belangrijke aspecten speelden een rol: tegengaan van instorten van de kelder en tegengaan van vervuiling van het drinkwater in de kelder. De kelder moest dus lekdicht zijn.

Bart Levering had al eerder onderzoek gedaan naar waterkelders in Hoorn, Enkhuizen en Medemblik evenals in Amsterdam was het grondwater brak en daarmee was het noodzakelijk om hemelwater op te vangen. In de drie steden in West Friesland zijn tal van kleinere kelders te vinden.

Op de blog: **Omgaan met droogte** (wordpress.com) zijn verschillende rapporten in te zien.

Nb: In het Zuiderzeemuseum Enkhuizen is bij de toegang (Wierdijk) naar het Binnenmuseum een markering te zien, onder deze markering zit nog steeds een waterkelder. In het Buitenmuseum zijn plus minus 30 waterputten te vinden. Behalve de panden van het voormalige Zuiderzeegebied zijn ook de drinkwatervoorzieningen ter plaatse afgebroken en in het museum weer opgebouwd.

Op de site: 'Mijn Zuiderzee' staan inmiddels meerdere bijdragen over de drinkwatervoorziening met een bijbehorende afbeelding: Water; Water op een eiland; Dorpsvoorzieningen; Drinkwater; Van slotwater naar drinkwater.

Op de onderstaande afbeelding een publieke waterpomp die op de Kaasmarkt in Enkhuizen staat naast het Waaggebouw. Op steenworpafstand hiervan staat het stadhuis aan de Breedstraat 53, achter het stadhuis bij de achteruitgang is ook een waterput gemaakt.

(Waterpomp, Kaasmarkt Enkhuizen; afb. ve).

Waterschap Noorderzijlvest (Groningen)

Subsidie beschikbaar voor een nieuwe was- en spoelplaats op het erf. Agrariërs in de hele provincie Groningen kunnen een subsidie aanvragen voor de aanleg van een nieuwe was- en spoelplaats op het erf. Er is 1 miljoen euro beschikbaar. Het streven is om met deze nieuwe was- en spoelplaatsen het aantal chemische gewasbeschermingsmiddelen dat in het oppervlaktewater terecht sterk te reduceren. De subsidie is onderdeel van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer door samenwerking tussen agrariërs, waterschappen en overheden moet de bodem- en waterkwaliteit verbeteren.

Agrariërs die in Groningen wonen en werken maar onder het Wetterskip Fryslân vallen kunnen ook gebruik maken van de regeling. Op de website van het waterschap staat binnenkort meer informatie.

Waterschap Zuiderzeeland (Lelystad).

Het waterschap is deze begonnen met het pompen van water uit het Markermeer naar het Veluwemeer. Opdrachtgever is Rijkswaterstaat. De opdracht is gegeven in verband met de aanhoudende droogte.

Het water uit het Markermeer komt bij Almere binnen via het gemaal De Blocq van Kuffeler en gaat bij Biddinghuizen via het gemaal Lovink het Veluwemeer in. Het waterschap fungeert als doorgeefluik zonder dat de waterstand in het gebied verandert.

Scheepvaart en bewoners van woonarken moeten op het fluctuerende waterpeil in acht nemen op de Hoge vaart en de Noorderplassen.

Water voor behoud natuurgebied De Witte Zandvlakte Urk.

Door het gerenoveerde gemaal Toppad is het mogelijk de waterstand van een belangrijk natuurgebied op Urk beter te regelen. De Witte Zandvlakte of Toppad maakt voor een deel onderdeel uit van de Staart op het voormalige eiland Urk. In 1994 is er een nieuw gedeelte aan toegevoegd om als buffer te fungeren tussen De Staart en de naastgelegen gelijknamige woonwijk.

Top op de Staart is een Staatsnatuurmonument. Op kaarten in Topotijdreis van medio 1950 is De Staart goed te zien. Wie dan doorbladert naar 2023 ziet dat het natuurgebied Toppad nog maar een klein is van het hele gebied. Er zijn inmiddels 40 soorten broedvogels en bijzondere plantensoorten waargenomen.

Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden (Houten).

Informatieavond over hoge grondwaterstand op de Utrechtse Heuvelrug. Op de Heuvelrug zorgt niet alleen de wolf voor onrust en overlast maar veroorzaakt de hoge grondwaterstand eveneens voor problemen. Het probleem is dat grondwater langzaam stijgt en ook langzaam zakt. Voor bewoners kan dat lastig zijn. Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, Waterschap Vallei & Veluwe en de gemeente Heuvelrug houden op 28 augustus in het gemeentehuis van Doorn een informatiebijeenkomst.

Brits bezoek in Hollands Veenweidegebied.

Een delegatie van Britse overheidsdiensten kwam naar de proefboerderij in Zegveld om te horen maar ook om te zien hoe het hoogheemraadschap in samenwerking met de agrariërs in het gebied handelt bij de gestage bodemdaling in het veenweidegebied. In Groot Brittannië vormt akkerbouw op veengrond een belangrijke bron van broeikasgasuitstoot. 20% van de uitstoot komt van de graslanden in het veenweidegebied. De delegatie was vooral benieuwd naar de maatregelen in het Hollandse veenweidegebied en de participatie van alle betrokkenen. In het Hollandse veenweidegebied wordt water aangevoerd terwijl in Groot Brittannië het vrijwel niet gebruikelijk is om water aan te voeren, het systeem is ingericht op afvoer van water.

Hoogheemraadschap van Rijnland (Leiden).

De nieuw aangelegde waterpiekberging als polder in de Haarlemmermeerpolder is genomineerd voor de Arie Keppler prijs 2024 van MOOI Noord Holland. Op 11 oktober maakt een jury de winnaar bekend van vier categorieën. Ook wordt de winnaar van de publieksprijs dan bekend gemaakt

Bij de beoordeling gaat het niet alleen om de architectonische aspecten maar tevens over duurzaamheid. De piekberging is ingericht als een duurzame berging. De berging is door

landschapsarchitecten Feddes/ Olthof en architect Bulter ontworpen. Bij het inlaadpunt aan de Lisserdijk is een plek voor bezoekers/ recreanten ingericht. Als de berging niet voor de overvloedige wateropvang in gebruik is dan heeft de polder in de polder een agrarische bestemming.

Hoogheemraadschap van Delfland (Delft).

Op Zondag 8 september bestaat het hoogheemraadschap 735 jaar (opgericht in 1289). Dat is het begin van een jaar lang vol met activiteiten. Er is inmiddels een digitale Monumentenkaart beschikbaar van het cultuur historisch vastgoed van het hoogheemraadschap.

Waterschap Aa en Maas (Den Bosch).

Nu de lange zomerschoolvakantie in het zuiden bijna aan het einde is en het nu echt zomerweer begint te worden heeft het waterschap een aantal wandelingen samengesteld om de mooiste plekjes tussen Aa en Maas te gaan verkennen. Dat kan langs beken, op de dijk of bij een waterbergingsgebied zijn. Op de website van het waterschap staan de verschillende tips. (Actueel/ Nieuws 13 augustus).

Waterschap De Dommel (Boxtel)

Werkzaamheden in ecologische zone bij Nuenen hervat. Op 16 oktober 2023 werd er een beging gemaakt met het aanleggen van een ecologische verbindingszone tussen de Rietmussen en Soeterbeekseweg.

Dat werk moest onderbroken worden vanwege de hevige neerslag in de daarop volgende maanden en werd op 12 december stilgelegd. Nu op 12 augustus was het gebied weer toegankelijk om aan de slag te gaan. Van de oorspronkelijke datum van oplevering van dit werk kwam weinig terecht: december 2023. In het gebied waar het werk uitgevoerd moest worden viel tussen 1 oktober en 1 juni 90% meer neerslag dan gebruikelijk.

Recent verschenen:

Aad de Klerk, Middelburg, van laag tot hoog. Over de oorsprong en betekenis van hoogteverschillen in de Middelburgse binnenstad; Vlissingen, Uitgeverij Den Boer De Ruiter, 2024, 78 pp. ISBN 978-90-832925-7-1

Data:

2024:

10 oktober: Symposium: ‘Stromend door de tijd’ Kennis uit het verleden voor de wateropgaven van nu.

Plaats: Wierdijk 12 (Zuiderzeemuseum) Enkhuizen

Aanvang: 9.45 u tot 15.30 met aansluitend een afsluitende borrel.

Op de website van de VWG staat de volledige informatie alsmede de mogelijkheid om u aan te melden.

1 november: Waterschap Amstel, Gooi & Vecht; uitreiking van de Gemalenpluim; locatie en tijd wordt nog bekend gemaakt.

8 november: Gecombineerde activiteit VWG en Netwerk Water Heritage. Deze bijeenkomst zal in Den Bosch worden gehouden in het Museum Kruithuis; Citadellaan 7 aanvang 13.00 u. met als onderwerp: de zuidelijke waterlinie.

Volledige ingebruikname Blankenburgtunnel tussen de A-15 en A-20.

2025:

2 februari: Friestalige kerkdienst in it Heidenskip rond de watersnood van 1825.

2025: Amsterdam 750 jaar stadsrechten

2025: Waterschap Zuiderzeeland bestaat 25 jaar

2025: 1825 Overstroming langs de Zuiderzeekust.

2025: 7^e Lustrum VWG en 8^e lustrum SSF.

2025/ 26: Overstroming grote rivieren die begon op 19 december 1925 maar liep door naar 1926.

2027: Begin van het waterloopkundig onderzoek en oprichting Waterloopkundig Laboratorium

2027: De Unie van Waterschappen bestaat 100 jaar.

2027: 750 jaar Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard.

2028: 75 jaar na 31 januari/ 1 februari 1953

2029: Wetterskip Fryslân bestaat 25 jaar.

2030: 175 jaar na de overstroming van de grote rivieren begin maart 1855.

2030: Begin aanleg van de Stelling van Amsterdam (1880)

2030: De Wieringermeer bestaat 100 jaar

2032: De Afsluitdijk bestaat 100 jaar

In de komende jaren zijn er tal van herdenkingen, het overzicht zal periodiek worden bijgewerkt.

Mocht iemand belangstelling hebben om over een van de bovengenoemde gebeurtenissen een bijdrage te leveren in TWG dan zijn de richtlijnen daarvoor op de website te vinden.

Uw reacties zijn ook welkom als u belangstelling heeft voor een onderwerp waarvan het naar uw mening interessant zou zijn om dat aan de orde te stellen in TWG. Als lezer van TWG en lid van de VWG nodigen wij u uit om onderwerpen voor TWG aan te dragen. Uw suggesties zijn welkom via het mailadres van de vereniging.

Oproep:

Mochten er wijzigingen in uw adressering zijn door verhuizing of het mailadres wilt u die dan doorgeven aan: **waterstaatsgeschiedenis@hotmail.nl** . Helaas komt het incidenteel voor dat het tijdschrift of een mailbericht naar een verkeerd adres wordt gestuurd.

Vincent Erdin,
secretaris VWG
15 augustus 2024